

Mag de eigenaar van een verontreinigd perceel de verontreiniging van bodem en/of grondwater laten uitstromen, of moet hij maatregelen treffen ter bescherming van de naastgelegen percelen? Hebben de eigenaren van zulke naastgelegen percelen juridische middelen om de eigenaar van het vervuilende perceel aan te pakken, bijvoorbeeld tot beperking van de instroom, of staan zij machteloos? Dergelijke vragen werden al enige decennia in de literatuur opgeworpen. De jurisprudentie bleef terughoudend met antwoorden. Op 15 januari 2014 heeft de Haagse Rechtbank evenwel een interessant vonnis gewezen. De Rechtbank veroordeelt de eigenaar van een verontreinigd perceel tot schadevergoeding, omdat hij onvoldoende maatregelen ter bescherming van naastgelegen percelen had genomen. Wij bespreken dit vonnis aan de hand van de voorafgaande "takkenjurisprudentie" van de Hoge Raad en een vonnis van de Rotterdamse Rechtbank, waarin die jurisprudentie al werd aangestipt in een geval van bodemverontreiniging.

Bodemverontreiniging, burenenrecht en hinder

Gerrit van der Veen en Joost Hoekstra

Trefwoorden:

- Grensoverschrijdende verontreiniging
- Onrechtmatige daad
- Burenenrecht

Prof. Mr. G.A. van der Veen (rechts) is als advocaat verbonden aan AKD in Rotterdam en als bijzonder hoogleraar Milieurecht aan de Rijksuniversiteit Groningen. **Mr. J.J. Hoekstra** (links) is advocaat bij Straatman Koster Advocaten in Rotterdam. Zij zijn onder meer werkzaam op het gebied van bodemverontreiniging (e-mail: gvanderveen@akd.nl en j.hoekstra@straatmankoster.nl)

DE TAKKENJURISPRUDENTIE

Aan het recente vonnis van de Rechtbank Den Haag gaan twee arresten van de Hoge Raad uit de jaren tachtig vooraf. In het eerste, "Trechsel/Laméris", ging het om twee aangrenzende percelen. In een stormnacht was een boom uit de tuin van Trechsel omgewaaid en in Laméris' tuin en op het dak van diens woning terecht gekomen. De boom diende verwijderd te worden, waarna het dak gerepareerd kon worden. Laméris vorderde vergoeding van de kosten van het verwijderen van de boom. Volgens de Hoge Raad bracht de zorgvuldigheid die Trechsel in het maatschappelijk verkeer jegens de goederen van Laméris in acht behoorde te nemen, mee dat hij terstond, nadat hij van de situatie op de hoogte was, maatregelen behoorde te nemen om aan de situatie die een inbreuk op de eigendom van Laméris insloot, een einde te maken door de hem toebehorende boom te verwijderen. Nu Trechsel dat niet gedaan had, diende hij de kosten van Laméris te vergoeden.¹

Het tweede arrest, Schols/Heijnen, ging om takken uit de hoger gelegen tuin van Schols c.s. die bij verzakkingen in het talud tussen hun tuin en die van Heijnen in deze laatste tuin terecht waren gekomen en daarbij ander materiaal hadden meegesleept. Het arrest bevestigde dat de in het maatschappelijk verkeer jegens eens anders goederen in acht te nemen zorgvuldigheid meebrengt dat degene wiens zaak op eens anders perceel terecht komt (hetgeen inbreuk maakt op diens eigendom), ook al valt hem daar-

van op zichzelf geen verwijt te maken, terstond nadat hij van de situatie op de hoogte is gekomen jegens die ander gehouden is die zaak van dat perceel te verwijderen en door dat na te laten onrechtmatig jegens die ander handelt. Dat kon onder omstandigheden ook gelden voor het door de takken meegesleepte andere materiaal, ook als dat niet zelf uit de tuin van Schols c.s. afkomstig was.²

Beide arresten legden dus een soort bezittersaansprakelijkheid op de eigenaar van een roerende zaak, te weten een omgewaaid boom en overgewaaid tuinmateriaal. Volgens de Hoge Raad moest degene wiens zaak op eens anders perceel terecht kwam, die zaak verwijderen terstond nadat hij daarvan op de hoogte was gekomen. Wie dat naliet pleegde een onrechtmatige daad. Deze verwijderingsregel geldt overigens niet onbeperkt. Zij geldt alleen als de eigenaar van het "ontvangende" perceel daadwerkelijk hinder van het ontvangen materiaal ondervindt. Zij geldt dus niet zomaar wanneer een voorwerp op de bodem van een vaarwater terecht is gekomen, zonder dat de eigenaar van dat voorwerp een verwijt valt te maken. De aansprakelijkheid voor de opruimingskosten bestaat pas indien de beheerder van het water stelt en zondig bewijst dat de gevaren van het niet-opruimen zo groot zijn, dat zij hem redelijkerwijs tot verwijdering noopten.³

In lijn met de hiervoor besproken jurisprudentie kan nog worden genoemd het Veenbroei-arrest.⁴ Centraal stond een on-

rechtmatige daad van de Staat (bestaande uit het nalaten van maatregelen) jegens publiek dat een gevaarlijk terrein, waarvoor de Staat de zorg heeft, zou kunnen betreden. In concreto ging over het over een jongetje, dat door het betreden van een natuurgebied (een schor) waar sprake was van “veenbroei”, ernstige brandwonden opliep. De Hoge Raad stelde vast dat de zorgplicht meebrengt, dat degene die de zorg heeft voor een terrein dat zich kenmerkt door een gevaarlijke eigenschap (de mogelijkheid van “veenbroei”), aansprakelijk is voor de schade die hierdoor wordt veroorzaakt, indien hij niet voldoende zorg heeft betracht jegens degene die is benadeeld door dat gevaar. Een dergelijke redenatie kan ook worden opgehouden ten aanzien van de eigenaar van een terrein, waarvandaan een verontreiniging uitstroomt.

EEN EERDERE AANZET IN DE BODEM-JURISPRUDENTIE

De Rotterdamse Rechtbank kreeg te oordelen over de vraag of een gemeente was gehouden tot vergoeding van de kosten van stalen keerwanden ter beperking van de verspreiding van verontreiniging. Die wanden waren in dit geval wel tijdig geplaatst, maar dan niet door de gemeente als eigenaar van het inbreuk makende perceel, maar de eigenaar van het ontvangende perceel.

De Rechtbank veroordeelde de gemeente, maar niet op basis van de verwijderingsleer in de eigenlijke zin, omdat het niet ging om kosten van verwijdering, maar van voorkoming. Volgens de Rechtbank ging het om een onrechtmatige daad bestaande uit het nalaten van maatregelen ter voorkoming van de verspreiding van de verontreiniging. In deze specifieke situatie was de gemeente op de hoogte van een ernstige verontreiniging die zich verplaatste, hetgeen voor de gemeente gelet op de plaatselijke grondgesteldheid ook te verwachten was. Het plaatsen van de bewuste damwand was een noodzakelijke maatregel om schade voor de eigenaren van belendende percelen te voorkomen. Het is niet de inbreuk op het eigendomsrecht die hier de grond vormt voor het oordeel dat het zelf niet nemen van die maatregel (of eventueel een andere, adequate, maatregel) door de gemeente onrechtmatig is, maar hetgeen in het maatschappelijk verkeer ten opzichte van de eigenaren van naburige percelen betaamt, aldus de Rechtbank. De schade die de gemeente door dat nalaten heeft veroorzaakt, was dan ook gelijk aan de kosten van het slaan van de damwanden.⁵ Dit vonnis ging dus niet over mogelijke schade door ontstane verontreiniging. Er waren immers tijdig maatregelen genomen ter voorkoming van

(verdere) verontreiniging, alleen ten onrechte niet door de aansprakelijke persoon. Zoals de Rechtbank zelf ook opmerkt, biedt het vonnis dus geen zuivere toepassing van de verwijderingsregel.

Kort kan nog worden gewezen op een (voor zover ons bekend: niet gepubliceerde) uitspraak van de Utrechtse Rechtbank.⁶ De zaak draaide om een verhaalsactie van de Staat tegen de exploitant van een garage en een tankstation sinds 1968. De rechtbank overwoog het volgende: “(...) en dat B. heeft nagelaten om adequate maatregelen te treffen om (verdere) verspreiding van de daardoor ontstane verontreiniging tegen te gaan en de ontstane verontreiniging op te ruimen. Reeds op grond van deze feiten en omstandigheden staat vast dat B. ten opzichte van de Staat onrechtmatig heeft gehandeld.” Dit vonnis past in onze optiek goed bij de hiervoor geschetste jurisprudentie waaruit volgt dat eigenaren gehouden zijn om – bijvoorbeeld in het geval van zich verspreidende verontreiniging – maatregelen te treffen ter bescherming van de naastgelegen percelen. Het nu te bespreken vonnis van de Rechtbank Den Haag biedt daar een interessant vervolg op.

HET VONNIS VAN DE RECHTBANK VAN 15 JANUARI 2014

Op 15 januari 2014 heeft de Haagse Rechtbank eindvonnis gewezen in een langlopende zaak over een verontreiniging van het middeldiepe grondwater vanuit het ene perceel naar enkele andere. Aan de orde waren onder meer vragen van bewijs omtrent het moment dat de verontreiniging de perceelsgrens overschreed, die wij thans laten rusten. Volgens de Rechtbank was voldoende duidelijk geworden dat de verontreiniging op een bepaald moment de perceelsgrens nog niet had bereikt. Daarom had het volgens de Rechtbank op de weg van de eigenaar van het vervuilende perceel gelegen, om toen maatregelen te nemen ter afwending van de verspreiding van de verontreinigingspluim. Zulke maatregelen zouden naar het oordeel van de Rechtbank niet disproportioneel zijn geweest in verhouding tot de omvang van de schade die het gevolg zou zijn, en intussen is geweest, van verdere verspreiding van de verontreiniging. Al met al leidde de conclusie van de Rechtbank dan ook dat de eigenaar in gebreke was gebleven in de nakoming van haar zorgplicht tegenover de benadeelde eigenaar van enige naburige percelen. Zij had ten onrechte niet de maatregelen genomen waardoor verspreiding van de verontreiniging in het middeldiepe grondwater had kunnen worden voorkomen. De eigenaar was dan ook aansprakelijk voor de schade die de bena-

deelde had geleden en mogelijk nog lijdt doordat die maatregelen achterwege zijn gebleven. Dat betekende dat de Rechtbank de eigenaar veroordeelde tot schadevergoeding, nader op te maken bij staat, omdat zij onrechtmatig had gehandeld door geen maatregelen te nemen om te voorkomen dat de verontreiniging van het middeldiepe grondwater de naburige percelen bereikte. Te dien aanzien zal nog een zogenoemde schade-staatprocedure gevolgd moeten worden. Wij verwachten dat daarin de kosten van sanering van de naburige percelen gevorderd zullen worden en achten een dergelijke vordering in ieder geval niet op gespannen voet staan met de uitkomst van deze procedure tot dusverre.⁷

CONCLUSIE

Het vonnis van de Haagse Rechtbank van 15 januari 2014 past de al decennia bekende “takkenjurisprudentie” van de Hoge Raad toe op grensoverschrijdende bodemverontreiniging. Het vonnis biedt perceels-eigenaren een wapen tegen verontreiniging die sluipenderwijs van een naburig perceel binnendringt, of een handvat voor schadevergoeding bij inmiddels ontstane verontreiniging. De toekomst moet uitwijzen of de Haagse Rechtbank de trend heeft gezet, of dat de aloude “takkenjurisprudentie” zich niet blijvend tot de aansprakelijkheid voor bodemverontreiniging vertakt.

NOTEN

1. HR 7 mei 1982, NJ 1983, 478, m.nt. CJHB, ECLI:NL:HR:1982:AG4377.
2. HR 4 nov. 1988, NJ 1989, 854, m.nt. CJHB, ECLI:NL:HR:1988:AB8922.
3. HR 14 oktober 1994, AB 1995, 48, m.nt. G.A. van der Veen, ECLI:NL:HR:1994:ZC1482.
4. HR 27 mei 1988, NJ 1989, 29, m.nt. W.C.L. van der Grinten, ECLI:NL:HR:1988:ADO344.
5. Rb. Rotterdam 28 maart 2007, JM 2007, 134 m.nt. Bos, ECLI:NL:RBROT:2007:BA5742.
6. Rb. Utrecht 1 maart 2006 (zaaknummer HAZA 00-1401).
7. Rb. Den Haag 15 januari 2014 (zaaknummer HA ZA 08-4264).